

Kaks komissari

„Käsu saite – siis täitke“.

Ülemused, kellel oli nüüd (27. juunil) vaja demonstreerida Peakorteri ees oma valmisolekut „mitte anda agressorile päevakski rahu“, ei andnud 8.MK-le isegi ühte päeva ümbergrupeerumiseks ja uuel rajajoonel koondumiseks. Aga korpusele oli seda väga vaja.

Esiteks muutus oluliselt nii eesoleva pealetungi suund kui ka sügavus. Tõsi küll, muutus oli arukas: Brodõst viib Dubnosse maantee, sellega paralleelselt on raudtee, maastik on avatud ja tankirünnakuks sobilik. Kuid tankidiviisid pidid alles suunduma sellele maanteele Lešnjuv-Hotini juures asuvast metsamassiivist. Ning pärast 26. juuni ägedaid lahinguid vajasid nad ka täiendamist laskemoona ja kütusega.

Teiseks, käskude sagedasel muutmisel olid omad kurvad tagajärjed. Ühed staabid said käsu taganemise kohta, teised mitte. Korpuse osad olid laiali pillutud 20-30 km sügavusel alal. Aga 12.TD-i haaras paanika, vägede taandumine läks üle korratuks põgenemiseks ning ka saksa lennuvägi avastas 12.TD vägede kuhjumise Brodõs ja andis sellele pihta löögi. Korralagedus diviisis läks isegi niikaugele, et pommitamisel põrutada saanud kindral Mišanin tassiti lihtsalt mahajäetud tanki ja jäeti Brodõsse maha samamoodi põrutada saanud käskjala „hoole“ alla. Selleks, et luua diviisis kord ja tuua ta pealetungi koondumisrajooni tagasi, oli kahtlematult väga aega. Kuid nüüd oli rindestaabil äkki väga kiire.

Heasüdamlik (vähemalt oma memuaarides) Bagramjan kirjeldab seda niimoodi:

„...korpusekomandörid hakkasid viivitamatult keerama diviise uude suunda, kuid seda polnud nii lihtne teha. Kindral Rjabõšev tegeles sellega parajasti, kui tema KP-sse sadas sisse Vašugin. Tuline, energiline Nikolai Nikolajevitš noomis vihaselt korpusekomandöri venitamise eest...“

„Noomis vihaselt...“ Juhtub. Aga N.K.Popeli mälestustest saame teada, mis nende sõnade taga tegelikult peitus:

„Rjabõšev pöördus ringi, tõstis vormimütsi maast üles, kohendas kombinesooni ja liikus veidi pidulikult sammul esimesele autole vastu. Sellest tuli välja lühikest kasvu mustade vuntsidega sõjaväelane.

Rjabõšev asus valviseisangusse:

- Seltsimees rinde Sõjanõukogu liige...

Kõmahtasid autouksed, meie ette ilmus aina uusi ja uusi nägusid – polkovnikud, alampolkovnikud. Mõnda neist ma tundsin – prokurör, sõjatribunali eesistuja... Kolonni lõpus asuva „polutorka“ kastist hüppasid välja võitlejad.

See, kelle poole korpusekomandör pöördus, ei hakanud raportit kuulama, ei tõstnud kätt kõrva äärde. Ta liikus läikivate saabastega põõsaid tallates otse Rjabõševi poole. Kui ta tema juurde jõudis, vaatas ta alt üles korpusekomandöri näkku ja küsis raevu tõttu vaevalt kuuldava häälega:

- Kui mitme seekli eest sa end ära müüisid, Juudas?

Rjabõšev seisis Sõjanõukogu liikme ees valviseisangus, rabatuna, ei leidnud kohe, mida öelda. Ja ka meie kõik vaatasime hämmeldunult lühikesekasvulist hea kehaehitusega korpusekomissari (auaste, mitte ametikoht. – Tõlkija märkus).

Dmitri Ivanovitš hakkas esimesena rääkima:

- Te võiksite mind kõigepealt ära kuulata, seltsimees korpusekomissar...

- Sind, reeturit, hakkab väliskohus kuulama. Siinsamas männi all kuulame ära ja männi all laseme ka maha...

Ma ei pidanud vastu ja astusin ette:

- Pole veel teada, millest juhendusid need, kes sundisid lahinguga hõivatud territooriumi käsu korras vaenlasele loovutama.

Korpusekomissar peatus... Sõjanõukogu liikme hääles oli vaevaltmärgatav segadus:

- Kes käskis teil territooriumi loovutada? Millest te jahute? (See on kujuteldamatu – kas siis tõesti võtsid Kirponos ja Purkajev mehkorpuste tagasitõmbamise otsuse vastu ilma Vašuginita kooskõlastamata? – M.S)

Dmitri Ivanovitš kannab ette. Sõjanõukogu liige kõnnib meie ees, käed seljal... Ta vaatab kella ja käsib Dmitri Ivanovitši:

- Kahekümne minuti pärast kandke mulle oma otsusest ette...

Korpusekomissar ei andnud aega ei luureks ega ka diviiside ümbergrupeerumiseks. Millega siis rünnata? Rjabõšev tõuseb ja suundub üksinda kõndiva korpusekomissari poole.

- Korpus saab lõpetada ümbergrupeerumise alles homme hommikuks.

Sõjanõukogu liige räägib viha tõttu peaaegu sosinal.

- Kahekümne minuti pärast otsus – ja edasi.

- *Millega siis „edasi“?*
- *Käsin viivitamatult alustada pealetungi. Kui ei alusta, kõrvaldan teid ametikohalt ja annan kohtu alla.*

Tuli vastu võtta enesetapjalik otsus – saata korpus osade kaupa lahingusse...

Vaat siinkohal peab autor lugejalt vabandust paluma ühe (esimese ja viimase) lüürilise teemast kõrvalepõikamise eest.

Viimasel aastakümnel on meil tekkinud suur hulk antikommuniste. Kõige ägedamad nendest on endised NLKP KK agitatsiooni ja propaganda osakonna töötajad. Loed, kuidas nad „totalitaarset režiimi“ vihaselt paljastavad ja hukka mõistavad ning mõtled: „Vaeseke, kuidas sa küll nende keskel nii palju aastaid elasid-vaevlesid, kuidas sa lämbusid ideoloogilise surve all oma viietoalises Moskva korteris!“

Mina polnud kunagi „nende“ keskel, oma suhtumist totalitaarsesse režiimi väljendasin tegudega 1987-1991. aastal ja seepärast ei kannata ma tänapäeval mingi „komissarivaenulikkuse“ käes. Seepärast ei levita ma vana ja vääritud laimu „rumalate komissaride“ kohta, kes segasid meie tarkadel kindralitel vägede õieti juhtimist. Oli igasuguseid komissare ja oli ka erinevaid kindraleid. Näiteks seesama N.K.Popel ei tõstnud punaarmeele võitlusvaimu mitte parteikabinetis, vaid tankitornis. Ja kui tulemusi arvestada – aga 8.MK operatiivgrupp Popeli juhtimisel oli ainus Punaarmee tankikoondis, mis andis sõja algul sakslastele valusa, tuntava löögi, - siis tuleb tunnistada, et ka väejuhtalent oli Popelil olemas.

Vaat selle kõige tõttu, austatud lugeja, ärme hakkame kiirustama komissar Vašugini hukkamõistmisega tema talitsematu matslikkuse pärast.

Ta tahtis teha nii, kuidas on parem. Aga välja tuli nii, nagu see ainult saabki välja tulla siis, kui endine polgukomandör, kelle haridusest ei piisaks tänapäeval isegi santehniku ametikoha jaoks, määratakse sõjaväeringkonna (sõja alates rinde) Sõjanõukogu liikmeks.

Komissar Vašugin ei istunud tagalas, ta ei laadinud „trofeevarendust“ „ZIS“-i, ta kihutas sõja algusest peale rindel ringi, riskides igal hetkel bandeeralase kuuli selga saamisega või karistamatult tegutseva saksa lennuväe pommitamise alla sattumisega. Ta nägi, et sünnib midagi uskumatut: sajad tee äärde mahajäetud tankid ja suurtükid, korratult taganevad endiste punaarmeeleaste massid, lahtiste ustega tühjad partei-komiteed, kus koridoride põrandad on kaetud rämpsuga – katkirebitud parteipiletite ja marksistlike klassikute surematute teostega.

Komissar Vašugin teadis sellele ainult ühte seletust – kahjurlus. Ja kas ta siis nii väga eksiski? Ta teadis ainult ühte meetodit silmnähtavalt lagunevas armees korra loomiseks – kohapeal mahalaskmine. Austatud lugeja – **kas te teate mõnda teist viisi?** Mis oleks sellises olukorras, nende partei poolt nii põhjalikult kasvatatud „kaadrite“ keskel, olnud reaalseks alternatiiviks tribunali ja mahalaskmiskomandoga rindel ringisõidule?

Komissar Vašugin valas oma viha välja hoopis süütule inimesele? Püha tõde! Kuid kas see on tema isiklik süü – või on see üldlevinud häda, mis juhtub nendega, kes müüsid oma hinge ebainimlikule ja ebaseaduslikule võimule?

Komissar Vašugin andis ise endale vastused kõigile neile küsimustele. Kahe päeva pärast, naastes rinde staapi, läks ta oma teenistuskabinetti ja laskis end maha.

Aga komissar Popel tegi läbi kogu sõja kuni võiduni. Vašuginist elas 48 aastat kauem ka tema poolt peaaegu maha lastud Kodusõja kangelane, Esimese Ratsarmee ratsaväepolgu komandör, juba enne Suurt Isamaasõda kolme Punalipu ordeniga autasustatud kindralleitnant Rjabõšev. Nende mälestuste järgi me püüamegi nüüd taastada 8.MK traagilise hukkamise loo.

27. juuni hommikul võeti Brodõ lõunaservas asuvas metsas vastu järgmine otsus: luuakse operatiivgrupp koosseisus polkovnik Vassiljevi 34.TD, 12.TD 24.tankipolk, 7.MD 27.motoriseeritud laskurpolk, korpuse mootorratturite polk. Grupi tugevdamiseks anti ka 15 T-34 tanki 12.TD 23.tankipolgu koosseisust. Loogika, mille järgi just need väeosad määrati löögigruppi, oli väga lihtne – Dubno suunas pidid pealetungile minema need väeosad, mis ei saanud kätte õist taganemiskäsku või ei kiirustanud selle täitmiseega.

Korpuse teine (väiksem) pool – 7.MD (ilma 27.motoriseeritud laskurpolguta), 12.TD (ilma 24.tankipolguta), abistavad ja tehnilised allüksused – pidi alustama pealetungi järgmisel päeval, 28. juunil.

Löögigrupi komandöriks määras Vašugin Popeli, andes talle kaasa sellise hea parteilise soovitus: „*Kui hõivate õhtuks Dubno, saate autasu. Kui ei – heidame teid parteist välja ja laseme maha...*“

Kui lähtuda Punaarmee mehkorpuse organisatsioonilisest struktuurist, siis tuleb välja, et Popeli grupil oli suurem löögijõud – sinna oli koondatud kolm mehkorpuse viiest tankipolgust. Tõsi küll, see järeldus ei klapi nende arvudega, mida toob ära oma memuaarides Rjabõšev. Ta kirjutab, et korpusesse jäi pärast Popeli grupi eraldumist 303 tanki, nende seas 46 KV ja 49 T-34 tanki.

Dokumentidest, mida toob oma töös ära A.Issajev, järeldub, et löögigrupis oli umbes 220 tanki (nende seas ligi poolsada KV ja T-34 tanki) ja üle 9000 võitleja.

27. juunil 1941.a. kell 14 liikus see teraslaviin Dubno peale.

Anname sõna löögigrupi komandörile N.K.Popelile:

„...Granovka külla kaitsnud vaenlase jalaväepataljon ja tankirood tabati ootamatult. Suurtükkide ja tankide juurde ning kaevikutesse söötsid saksa sõdurid ainult trussikutes – päevitasid.

Vaenlase tõkkega sai Volkov nii kiiresti hakkama, et peajõududel ei tulnud isegi lahinguks hargneda.

Meie mootorratturid liikusid kogu maantee laiuselt. Neist paremal, mööda raudteetammi, liikusid meie tankid, mille suurtükitorud olid keeratud vasakule. Kui ma nägin künkalt seda edasivalguvat laviini, siis tundsin ma seda erilist rõõmu, mida annab oma jõu tunnetamine...

Lahing algas laial kolletaval rukkipõllul, mis asus Dubnost kümmekonna kilomeetri kaugusel edelas... Ööseks oli vaenlase ümberpiiratud grupeeringuga kõik lõppenud...“

Popeli sõnade kohaselt hõivati (purustatud tehnikat arvestamata) 30 tanki ja kuni poolsada hitlerlaste poolt mahajäetud suurtükki. Purustati Wehrmachti 11.TD tagalaüksused. Võitu ei saadud ilma kaotusteta. Selles lahingus hukkus põlevas tankis tankipolgu komandör Nikolai Dmitrijevits Bolhovitinov. Kuid ka visalt linna kaitsval saksa jalaväel tuli omal nahal tunda, mida tähendab võimsa tankirusika löök.

„...igal pool – sillal, suitsevate masinate istmetel ja poritiibadel, purutatud mootorrataste külgorvides – olid laibad. Isegi puudel ripnesid kehatükid, veristes hallikasrohelistes räbalates... Meie tanke oli praegu hirmus vaadata. Oli raske uskuda, et nad olid tegelikult kaitsevärvi, aga mitte pruunikaspunased. Seda verist värvust ei suutnud maha pesta ka vaikselt tibutav vihm...“

Ehtsad lahingudokumendid lükkavad ümber Popeli väite selle kohta, et nad hõivasid Dubno – kaugemale linna lõunaosas asuvast Malõje Sadõ kohakesest neil liikuda ei õnnestunud. Kuid see ei muuda peaasja – saksa tankidiviiside peamine varustusliin oli nüüd blokeeritud.